

Cultura gidieua en Svizra

In di cuminaivel d'occurrentzas en sis citads

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Dumengia, ils 5 da settember organischan il Cussegl da l'Europa, la Regiun da l'Alsazia, il Museum gidieu da Basilea (1) ed autras instituziuns il Di european da la cultura giudaica, cun occurrenz en 26 pajais. En Svizra èn sis chapitalas chantunalas da la partida: Basilea, Delémont, Berna, Geneva, Losanna e Turitg.**

Basilea, center universitar giudaic

A lez museum, da las 11 a las 13 èsi di da las portas avertas. A las 11 referescha *John Goldsmith*, viceparsura dal Fond Anne Frank, davart sia activitad umanitara. A las 14 entschaiva la visita guidata da l'exposiziun «Anne Frank e la Svizra». Anne Frank (1929–1945) è vegnida renumada, suenter sia mort en in camp da concentraziun, cun il diari ch'ella aveva scrit en in zup d'Amsterdam. Er a l'Institut universitar per studis giudaics (Leimenstrasse 48, 4051 Basilea) èsi di da las portas avertas, e quai da las 10.30 a las 14. Ins po visitar in'exposiziun da maletgs davart la «cabbala», la tradiziun mistica gidieua. *Jacques Piccard*, parsura da l'institut, als preschenta a las 11. A las

12 referescha *Ruth Heinrichs* davart il dilemma da la scola giudaica en il 19avel tschientaner, cur che l'emancipaziun civila dals gidieus en ils plis pajais europeans ha obligà lezza minoritad da s'avrir a la cultura da la maioritad. Per amur da la colliaziun tradiziunala cun l'Alsazia limitrofa, pon ins visitar il santeri gidieu da Hegenheim, da las 16 a las 17, sut la guida da *Jacques Bloch*; las davosas profanaziuns ed attatgas antisemitas en Frantscha vegnan segir menziunadas. Delémont n'ha nagina pravenda giudaica pli, ma la sinagoga è restada; là ha lieu ils 5, da las 15 a las 17, in concert commentà da musica giudaica.

Instruir religiu

A Berna è la Chasa giudaica da pravenda (Kapellenstrasse 2) averta da las 15 a las 18. Da las 15 a las 15.45 referescha *Lutz Zwillenberg* davart il Talmud, il vast commentar gidieu da la Bibla. In cudesch dal fisicher Zwillenberg releva parallelas remartgablas tranter ils mits da la «cabbala» davart la creaziun dal mund e la teoria moderna dal «big bang»: «Il ravugl dal cabbalist renumà Jizhac ben Schlomo Luria (1534–1572) sa dumandava co che Dieu, infinit e preschent daper-

tut, haja savì stgaffir il mund ord sazez; nua resta lieu per in mund? (...). La 'cabbala' da Luria ha chattà la risposta: Dieu ha sa retratg d'ina part da sazez, sa tschentond sez ina 'restricziun' e laschond lieu per la creaziun (...). Oz na dastg'ins betg chapir lezza restricziun da sazez en senn spazial, sco ch'ils cabbalists faschevan, ma mintga regla, (...) [per exempel] la fixaziun da la spertadad da la glisch, (...) è ina restricziun; senza talas na detti il mund betg» (2). Da las 16 a las 16.30 referescha *Sara Kviat Bloch* davart la relevanza dal studi en il giudaïssem. Da las 16.40 a las 17 pon ins udir raquints hassidics cun musica; ils «hassidim» èn u eran mistics gidieus da l'Ucraina. Da las 17.15 a las 18 referescha rabin *Michael Leipziger* davart duas festas grondas dal chalender giudaic: «Rosch Haschanà» (Bumaun, dus dis) e «Jom Kippur» (gigina e perdun) che han lieu quest onn en settember, ils 16, 17 e 25; festas gidieuas entschaivan adina la vigilia al tramunt. A Geneva vegn ins beneventà da la giuvna Cuminanza gidieua liberala (12 quai du Seujet, sin la riva dretga, nord, dal Rodan). Da las 10.30 a las 11 referescha rabin *François Garaï* davart l'instrucziun religiosa giudaica.

Da las 11 a las 14 vegnan preschentads trais temas, numnadamain las festas gidieuas grondas, il linguatg ebraic e co ch'ins fa il paun festiv; en conclusiun san ins giudair il buffet da spezialitads. Da las 16 a las 20 retschaiva la cuminanza giudaica tradiziunala da Geneva en la sinagoga Beth Yaakov, Place de la Synagogue, tranter la Place Neuve ed il Boulevard Favon. Davent da las 16.30 pon ins s'exercitar a scriver bustabs ebraics; plinavant discuta ina maisa radunda la dumonda da l'educaziun religiosa e l'educaziun seculara, t. a. cun rabin *Marc-Raphaël Guedj*. A las 18.30 datti marena; la davosa ura è deditgada a concerts. En la Chasa giudaica da pravenda a Losanna (Georgette 3, telefon 079 210 44 20) da las 11 a las 17, preschent'ins l'educaziun gidieua en general.

Varietad turitgaisa

A Turitg cun sia populaziun eterogena vivan pliras cuminanze giudaicas. Tuttas han malencurada suenter la mort dal nunemblidai Sigi Feigel, anteriur giast da la claustra da Mustér, mort ils 28 avust cun 83 onns suenter decennis da cumbats enconter il rassissem. Ils giasts dals 5 da settember vegnan beneventads da la Cuminanza

da cult (ICZ), la scola giudaica e la Cuminanza liberala; questa fa part dal moviment internaziunal dal giudaïssem liberal, gist sco quella da Geneva. Da las 10 a las 11 referescha rabin *Marcel Ebel* davart il cult divin en la sinagoga da l'ICZ (Nüscherstrasse 36, sper il Löwenplatz). Da las 12 a las 13, en la scola Noam (Grütlistrasse 68, en il quartier da l'Enge) infurmescha rabin *Michael Goldberger* davart l'educaziun, tradiziun e litteratura gidieua. Da las 14 a las 15, en la chasa da pravenda da l'ICZ (Lavaterstrasse 33, er en l'Enge) rapporta *Zwi Braun* davart la cultura ed il mintgadi dals gidieus. Da las 15.30 a las 17.30 retschaiva la Cuminanza liberala (Hallwylstrasse 78, en il quart circol da la citad); rabin *Tovia Ben-Chorin* referescha l'emprim davart l'educaziun e furmaziun, lura sautan ils uffants da las classas da religiu, finalmain por-scha la cuminanza ina pitschna marena. Tut en tut ina spierta culturala ritga e variada.

1) **Adressa:** Kornhausgasse 8, 4051 Basilea.
Posta electronica: katia.guth@unibas.ch
Internet: www.jewishheritage.org

2) **Lutz Zwillenberg, Woher und Wozu.** Berna (DEAH) 1980, pp. 47–48.